ЦІыху Хуэфащэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсальэ

Дунейпсо къэрал зэгухьэныгъэм и зэхуэсу 1948 гъэм дыгъэгъазэм и 10-м щыІам къыщащтащ 217 А (III) зи бжыгъэ унафэмкІэ.

Дунейпсо Къэрал Зэгухьэныгъэм (ДКъЗ) и Зэхуэсым егъэГур;

Дунейпсо цІыхугъэм къыхиубыдэ дэтхэнэ зы цІыхури зэгухьэныгъэри;

мы джэпсальэр сытым щыгъуи я нэгум щlагъэтурэ мыбы къыщыхэщ цlыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ я нэlэ зэрытрагъэтым, хуащl лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ гъуэгукlэ зрагъэужьыну;

хэгъэгу кlуэцlхэми дунейпсоми кlуэхукlэ нэхъри зыщызужь амалхэр зыхуагъэщхьэпэурэ мы зэгухьэныгъэшхуэм хэт къэралхэм езым я лъэпкъхэри, я унафэм щlагъэт нэгъуэщl къэралхэм я лъэпкъхэри къызэщlиубыдэу, дунейпсом и дэнэ щlыпlи мы цlыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ лъэшу щызрагъэкlуэным, къыщащтэным, щагъэзэщlэным хущlэкъунхэу,

цІыху хуэфащэхэм теухуауэ жылагъуэхэми льэпкьхэми я зэхуэдэ идеал щапхъэхэр къэзыгъэув мы дунейпсо джэпсальэр.

1-нэ пычыгъуз

Ціыху псори щхьэхуиту, я щіыхьымрэ я хуэфащэхэмрэкіэ зэхуэдэу къальхур. Акьылрэ зэхэщіыкі гъуазэрэ яіэщи, зыр зым зэкъуэш зэхащіэ яку дэльу зэхущытын хуейхэщ.

2-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы ціыхури зэхуэдэу хуитщ мы джэпсальэм хэт ціыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ зыхуигъэшхьэпэну, зыщыщ расэм, и фэм, ціыхубз-ціыхухьуу зэрыщытым, и бзэм, иіыгъ диным, политичнэ е нэгъуэщі еплъыкізу иіэм, льэпкъыу е ціыху гупу къызыхэкіам, мылькуу иіэм, къыщальхуа-къыздальхуам емыльытауэ зэхэгъэжыншэу, хуэгъэкіуэтэныгъэншэу.

Къинэмыщіауэ, къэрал щхьэхуити, нэгъуэщіым и унафэ щіэти, щхьэхуитыжныгъэ (автономие) зимыіи, нэгъуэщіу зы щхьэхуитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыт хуэдэрей къэралым и ціыхуу щытми дэтхэнэ зы ціыхум зэхэгъэжныгъэ хуащі хъунукъым зыщыщ къэралым и политичнэ е юридическэ системэ е дунейпсо къэралхэм я зэхуакум щиіэ статусым къыхэкіыу.

3-нэ пычыгъvэ

Псэуныр, щхьэхуитыныр, шынагъуэншагъэр хэти и хуэфащэщ.

4-нэ пычыгъуэ

Хэти пщылыу плъытэ е пщылыпіэ ибгьэт хъунукъым, сыт хуэдэ щыкізуи пщылыгьэр, пщылі щэн-къэщэхуныр зыми хуэбдэ мыхъуну къуэдыщ.

5-нэ пычыгъуэ

Хэти лъэщыгъэ епхьэлІэ хъунукъым, залымыгъэкІэ, цІыхугъэм къемызэгъу е и напэр зыгъэулъиин хуэдэкІэ удэзекІуэ, апхуэдэ тезыр теплъхьэ хъунукъым.

6-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфащэщ дэнэ щІыпІи цІыхуу, юридическэ лицоуэ къыщалъытэну.

7-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы ціыхури къэрал хабзэм и пащхьэ щызэхуэдэщ икіи къэрал хабзэм къэхьумэныгъэхэр зэхэгъэжыншэу, я зэхуэдэу зыхуагъэщхьэпэну хуитщ. зэхэгъэжыншэу, зэхуэдэу хуэфащэщ мы джэпсалъэм къемызэгъ, зэхэгъэж зыхэлъ Іуэхущіафэхэми, апхуэдэ Іуэхущіафэм сыт хуэдэуи тегъэгушхуэнми къыщахъумэну.

8-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ хабзэ нэхьыщхьэм е къэрал хабзэм къырипэс ціыху хуэфащэхэр зыкъутэ Іуэхущіафэ къыщыхъукіэ хуитыныгъэ зиіэ хеящіэхэм зыхуигъэзэну, зыкъригъэхъумэну.

9-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы ціыхури лажьэ имыі у яубыд, ягъэтіыс е егъэзыгъэкі э нэгъуэщі щіыпі э яху хъунукъым.

10-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы ціыхуми хуитыныгъэ иіэщ и хуэфащэхэр, и хуитыныгъэхэр щаубзыхукіэ икіи езым зы лажьэ къыщытральхьэкіэ зыми фіэмыліыкі, зыми и унафэм щіэмыт, имытельхьэ хеящіэ щхьэхуит псэхуитыр захуагьэкіэ икіи нахуэуэ и Іуэхум иригъэпльыну хуеину.

11-нэ пычыгъуз

Зы лажьэ/щІапхъэджагъэ зытралъхьэ дэтхэнэ зы цІыхури зиухиижын зыхуэныкъуэну шынагъуэншагъэхэр зыщигъуэтыну хеищІэгъу нахуэм и кІэухыу, къэрал хабээм тету ягъэкъуаншэхүнкІэ хейуэ къалъытэр, мыхеифэ къраплъыркъым.

Хэти ягъэкъуаншэ хъунукъым, щищіэм щыгъуэ къэрал хабзэкіэ е Дунейпсо хабзэкіэ щіэпхъэджагъэу ямыбжа зы Іуэху зэрищіам е ищіапхъэу къащыхъу зэримыщіам щхьэкіэ. Хэти щіапхъэджагъэ щищіам щыгъуэ хуэгъэувау щыта тезырым нэхъыбэ тралъхьэ хъунукъым.

12-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы цІыхум и гъащІэ унейм, и унагъуэм, и унэм е зэрызэрыщІэ щІыкІэхэм щхьэусыгъуэншэу зыри къыхэзэрыхь хъунукъым, и напэм, и цІэм къеӀусэ Хэти хуитыныгъэ иІэщ мыпхуэдэ къыхэзэрыхьныгъэхэм къэрал хабзэкІэ зыкъщыригъэхъумэну.

13-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ и іэщ дэтхэнэ зы къэрали и щіыналъэм щхьэхуиту щыэекіуэну, щыпсэуну.

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ езы и къэралри хэту дэтхэнэ зы къэралым иіэпхъукіыну икіи щіэрыщіэу нигъэзэжыну.

14-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ залымыгъэ/лей къыщрахым и щхьэр нэгъуэщІ къэрал иригъэзыну, щхьэегъэзныгъэ амалхэр зыхуигъэщхьэпэну.

Ауэ пэжыпэу политичнэу щымыт щІэпхъэджагъэхэм е Дунейпсо къэрал зэгухьам и мурад, и бзыпхъэ къемызэгъ ІуэхущІафэхэм къыхэкІ дауэдапщэхэм щыгъуэ мы хуитыныгъэр зыхуэбгъэщхьэпэ хъунукъым.

15-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ зы къэралым и ціыхуу щытыну.

Дэтхэнэ зы ціыхур зиціыхуу щыт къэралым щхьэусыгъуэншэу хэбгъэкі е нэгъуэщі къэралым и ціыху хъуну иіэ хуитыныгъэм хэбгъэн хъунукъым.

16-нэ пычыгъуэ

Зи ныбжь ирикъуа дэтхэнэ зы ціыхухъуми ціыхубзми хуитыныгъэ иіэщ къызыхэкіа лъэпкъым, зи ціыхуу щыт къэралым е дину иіыгъым къыхэкі пэрыуэгъу къыхуэмыуву, хуиту къишэну, дэкіуэну, унагъуэ иухуэну.

Зэрышэн-зэдэкІуэным теухуа зэзэгъныгъэр (нэчыхыр), зэрышэну-зэдэкІуэнухэм езым я щхьэхуитыныгъэ пэжрэ я фІэфіныгъэ икъурэкІэ яухуэр.

Унагъуэр, жылагъуэ-лъэпкъ псэукІэм и лъабжьэ нэхъыщхьэщи, жылэми къэралми къехъумэр.

17-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ езым и унейуэ е нэгъуэщІхэр иІэхьэгъууэ мылъку зригъэІэну.

Дэтхэнэ зы цІыхур щхьэусыгъуэншэу и мылъку пэІэщІэ е лъымыІэсыф пщІы хъунукъым.

18-иэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы цІыхум гупсысэ, зэхащІэ икІи дин хуитыныгъэ иІэщ. Мы хуитыныгъэм къызэщІеубыдэр и закъуэу е гупу, нахуэу е унейуэ (щэхуу) и тхьэхуэІуэрыщІэнхэр, и динкІэ щІапхъэхэр нэрылъагъуу яригъэщІэн, игъэзэщІэн хуитыныгъэри.

19-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ зэрыхуейуэ гупсысэну, и гупсысэхэр къиlуэтэну. Мы хуитыныгъэм хэтщ ціыхур и гупсысэхэм къыхэкікіэ зыми къимыгъэгумэщіыну, къэралыгъуэ гъунапкъэхэм емылъытауэ щіэныгъэхэр, гупсысэхэр сыт хуэдэрей гъуэгукіи къэхутэн-къэпщытэн, зыіэрыгъэхьэн хуитыныгъэри.

20-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ и Іэщ Іэщэншэу, зауэ-банэншэу зэхуэсыну, хасэ иухуэну, ухуа хасэм хыхьэну.

Хэти зы хасэ хыхьэну ебгъэз хъунукъым.

21-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ занщІэу езым е хуиту къыхиха и лІыкІуэхэм я ІэкІэ къэралым и зегъэкІуэн Іуэхухэм хыхьэну, хэІэбэну.

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ и къэралым цІыхубэм къыхузэригъэпэщ амалхэр зэхэгъэжыншэу, псом хуэдэу зыхуигъэщхьэпэну.

Хьыкумэт Іэшхьэтетныгъэм и льабжьэр къэралым и ціыхубэм и фізигъуэныгъэрщ. А фізигъуэныгъэр утыку къохьэр щэху щіыкіэм тет хэхыныгъэ хуит захуэхэу е ціыхухэм я фізигъуэныгъэхэр шхьэхуит-псэхуиту къызэрагъэлъэгъуэфыну гъэпса нэгъуэщі щіыкіэхэу, зи ныбжь ирикъуа ціыху псоми яхузэіухауэ, я ізіэтхэми зэхуэдэ гуащіэ яізуэ, піалъэ гъэнэхуакіэ къытрагъэзэжхэмкіэ.

22-нэ пычыгъуз

Ціыхубэ жылагъуэм зэрыщыщым ельытауэ дэтхэнэ зы ціыхум хуэфащэщ социалнэ къэхьумэныгъэ. Къэрал гуащіэкіэ е къэралыгъуэхэм я зэдэіэпыкъуныгъэкіэ икіи дэтхэнэ зы къэралым езым и гъэпсыкіэмрэ и амалхэмрэ ельытауэ дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ и напэрэ и ціыхугъэрэкіэ тыншу зэрызиужьыну экономикэ, социалнэ икіи щіэнхабзэ Іуэхукіэ зыхуэныкъуэну амалхэр ирагъэгъуэтыну.

23-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ лэжьэну, и Іуэхур хуиту къыхихыну, захуагъэкІэ икІи хуэфІ амалхэмкІэ лэжьэну икІи Іуэхуршагъэм къыщахъумэну.

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ зэхэгъэжыншэу зэхуэдэ Іуэху папщІэ зэхуэдэ лэжьапщІэ къратыну.

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иlэщ езыри и унагъуэри цІыхум хуэфэщэн псэукlэ иlэу зыгъэпсэун, щыхуейм деж зылъыlэсыфыну социалнэ хъумэныгъэхэмкlэ щІэгъэбыдауэ зы псэукlэ амал къезытын зы лэжьапщlэ хуэфl къыlэрыхьэну.

Дэтхэнэ зы цІыхум хуитыныгъэ иІэщ езым и фІагъэ папщІэ хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхишэну, апхуэдэ зэхэшам хыхьэну, хэтыну.

24-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхум хуитыныгъэ иіэщ зигъэпэсэхуну, и нэгу зригъэужьыну, псом хуэмыдэу и лъэжьэгъуэ піалъэр ціыху хуэфащэ щапхъэм иту къыхуагъэпсыну, піалъэ гъэнэхуакіэ и лъэжьапщіэри къратурэ гъэпсэхуакіуэ дэкіыну.

25-нэ пычыгъуз

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ иІэщ езыри и унагъуэри узыншэн, тхъэгъуэ хуэфащэ иІэу псэун папщІэ шхыныгъуэ, фащэ, унэ икІи медицинскэ дэІэпыкъуныгъэ игъуэтыну. Хэти хуитыныгъэ иІэщ, Іуэхуншагъэ, сымаджагъэ, хукъуагъэ, лІыгъуабагъэ, фызабагъэ, жьыгъэ икіи езым имыІэщІагъэ Іуэхугъуэхэм къыхэкІ амалыншагъэ, тхъэмыщкІагъэ къылъысу щытмэ къыщахъумэну, кърагъэлыну.

Анэхэмрэ сабийхэмрэ хуитыныгъэ яІэщ хэхауэ къыкІэлъыплъынхэу, къыдэІэпыкъунхэу. Зэрыша зэлІ-зэфыз и бынуи зэмыщхьэгъусэхэм къалъхуауи щыррет, сабий псоми я зэхуэдэу, зэхэгъэжыншэу хуагъэщхьэпэр а зы социалнэ къэхъумэныгъэ амалхэр.

26-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы ціыхур хуитщ гъэсэныгъэ зэригъэгъуэтыну. Гъэсэныгъэр, нэхъ мащіэ дыдэу къапштэмэ икіи льабжьэ гъэсэныгъэр ахъшэншэщ. Пэщіэдзэ гъэсэныгъэр зумыгъэіэнкіэ амал зимыіэуэ егъэзыгъуэщ. Техникэ икіи іэщіагъэ гъэсэныгъэр хэти хузэіухагъэнущ. Ипщэ гъэсэныгъэр зэхэгъэжыншэу хэти хузэіухауэ щытын хуейщ езым и сэнауш (талант) елъытауэ.

Гъэсэныгъэр ціыхум и ціыхугъэм икъуу зригъэужьыным хуэфіыу гъэпсауэ икіи ціыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэ нэхъыщхьэхэмрэ хуащі щіыхьыр, лъытэныгъэр игъэльэщыным, щіигъэбыдэным хуэунэтіауэ щытын хуейщ. Гъэсэныгъэм ціыхухэр хущіигъэкъун хуейщ расэ псоми, льэпкъ псоми, дин гуп псоми я зэхуакум гульытэ, зэгурыіуэ, зэхуэфіныгъэ, зэныбжьэгъугъэ дэльыну икіи мамырныгъэр къихъумэн папщіэ Дунейпсо Къэрал Зэгухьэныгъэм иригъэкіуэкі лъэжьыгъэм зригъэужьу щытын хуейщ.

Сабийхэм ирагъэгъуэтыну гъэсэныгъэр зыхуэдэнур къыхэзыхыну хуитыр, псом япэрауэ и анэ-адэрщ.

27-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ иІэщ цІыхубэм и щІэнхабзэ гъащІэм хуиту ныхыхьэну, гъуазджэр зыхуигъэщхьэпэну, щІэныгъэ зыужьыныгъэм хэтыну икІи ар зыхуигъэщхьэпэну.

Хэти хуитыныгьэ иlэщ езым къигьэщlа щlэныгьэ, жьабээ (литературэ), гъуазджэ lэщlагьэхэм мылъкуу, пщlэуэ, щlыхьуэ къыпэкlуэу хъуар къыхуахъумэну.

28-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфащэщ мы джэпсальэм къыщыхэщ ціыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ щагьэзэщіэфыну зы социалнэ икіи дунейпсо гъэпсыкіэ системэ щыіэну.

29-нэ пычыгъуз

Хэти езым и цlыхугъэм хуиту икlи икъуу зригъэужьыну амал къезыт цlыхубэ жылагъуэми къэралми хуищlэжыпхъэ пщэрылъхэр иlэщ.

Хэти и хуэфащэхэр зыщыхуигъэщхьэпэкlэ икlи и хуитыныгъэхэр щызэрихьэкlэ, нэгъуэщхэм я хуэфащэхэмрэ я хуитыныгъэхэмрэ хуэгъэпэжын, абыхэм щыхь, лъытэныгъэ къыхуегъэщын икlи демократичэскэ жылагъуэм зэдащтэ щэнхабзэр (этикэр), жылагъуэ гъэпсыкlэр, щыlэкlэр егъэфlэкlуэным и амалхэр къэхума хъун папшlэ хэхауэ къэрал хабзэкlэ гъэнэхуа гъунапкъэхэм епхауэ шытш.

Дауи иррехъу, мы цІыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ зыхуэбгъэщхьэпэ, зепхьэ хъунукъым Дунейпсо Къэрал Зэгухьам и гурылъ-гурыщІэхэмрэ и бзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ) къемызэгъыу.

30-нэ пычыгъуз

Мы джэпсальэм къыхиубыдэ дэтхэнэ зы хабээ гъэувар зыгурыбгъаlуэ хъунукъым мыбы къыщиlуэтыкla хабээ гъэувахэм щыщ гуэр иlэтыну, иукъуэну дэтхэнэ зы къэрали, гупи, нэрыбги хуитыныгъэ ирит хуэдэу.